

Den økonomiske situasjon.

Foredrag av direktør Erik Brofoss på Norges Banks representantskapsmøte 16. februar 1959.

For første gang på en lang rekke år har det i 1958 ikke vært noen vekst i nasjonalproduktet her i landet. Riktignok var den samlede produksjon større enn i noe år før 1957. Men i forhold til fjoråret var det en tilbakegang.

Ledighetstallene kom høyere enn i noe annet tidligere etterkrigsår. Utviklingen i utenriksøkonomien reiser vanskelige problemer, og både de aktuelle og de fremtidige pris- og kostnadsspørsmål er i sentret for den økonomiske debatt.

Svak eller ingen vekst i produksjonen og større arbeidsløshet er felles trekk ved utviklingen i den vestlige verden i 1958. De tidligere tilbakeslagsperiodene i 1948/49 og i 1953/54 fikk vesentlig virkninger for amerikansk økonomi. I 1957/58 var tilbakegangen alminnelig og gjorde seg gjeldende både i De forente stater og i de fleste land i Vest-Europa. Men selv om nedgangen først tok til i De forente stater, kan en neppe tale om en spredning til Europa. Tvert imot holdt landets import fra Europa seg bedre oppe enn i tidligere tilbakeslagsperioder. Europa forbedret sin løpende betalingsbalanse overfor dollarområdet og økte fortsatt valutareservene.

Nedgangen har gitt seg relativt størst utslag i De forente stater, der den sesongutjevnedede indeks over industriproduksjonen i april 1958 lå 13% under august 1957. Senere har produksjonen vært stigende, men for perioden desember 1955 til desember 1958 under ett har det praktisk talt ikke vært noen økning.

Heller ikke i Storbritannia er produksjonen i 1958 nevneverdig større enn tre år tidligere.

Også i Vest-Tyskland, som i flere år har hatt en sterk vekst, var det i 1958 en påtakelig nedgang i ekspansjonstakten. Således var produksjonen av valset stål, som er en konjunkturfølsom vare, 1,2 mill. tonn mindre enn i 1957 og endog noe lavere enn i 1956.

Det annet fellestrekk ved utviklingen i den vestlige verden i 1958 er at prisene, slik de gir seg uttrykk i levekostnadsindeksene, har fortsatt å stige tross produksjonsnedgang som i førkrigstiden pleide å være ledsaget av prisfall.

Konstellasjonen tilbakeslag — prisstigning kunne både i 1948/49 og i 1953/54 forklares som utslag av tilpassingsproblemer forbundet med krig og gjenreiseing. Den svake produksjonsutviklingen i 1957/58 har en direkte sammenheng med den økonomiske politikken. I praktisk talt alle land ble det i 1956/57 satt i verk etterspørselsbegrensende tiltak som i de enkelte land ble gjennomført uten hensyn til påregnelige virkninger i andre land. Det kommer stadig tydeligere fram at prisutviklingen blir sterkt påvirket av nye institusjonelle faktorer.

Problemstillingen i de bestemmende land blir mer og mer preget av et dilemma: På den ene siden er det et sterkt ønske om å få i gang en ekspansjon som det er realøkonomisk grunnlag for i utnyttet produksjonskapasitet og i ledig arbeidskraft. På den andre siden er det en utstrakt frykt for at de midler som kan brukes til å stimulere produksjonen, også vil medvirke til å drive prisene videre oppover. Det illustrerer den større vekt som prisproblemene tillegges nå enn tidligere i etterkrigstiden, at den amerikanske president har foreslått en tilføyelse til «Employment Act 1946» slik at «reasonable price stability» skal være en del av målsettingen på like linje med «maximum employment, production and purchasing power».

Om en på bakgrunn av utviklingen i andre land forsøker å analysere nærmere årsakene til den manglende vekst her i landet i 1958, kan det straks slås fast at den ikke skyldes utilstrekkelig produksjonskapasitet. Med en andel på 38% av nasjonalproduktet lå investeringene i 1958 på et rekordmessig høyt nivå slik at produksjonskapasiteten i mange næringer er blitt betydelig økt. Nettotilveksten til flåten utgjorde eksempelvis 1 025 000 tonn. Maskinkapasiteten i kraftverkene økte med 540 000 kVA. Investeringene i maskiner og utstyr var like store som i tidligere år.

Men produksjonsapparatet ble ikke utnyttet. Ved årsskiftet lå skip med en samlet tonnasje på ca. 500 000 tonn i opplag etterat tallet pr. 30/6-58 hadde vært enda høyere. Tomgangen i en del industrier var påtakelig. Således utnyttet tremassefabrikkene eksempelvis bare ca. 80% av sin kapasitet og ferrolegeringsverkene ikke mer enn ca. 60%.

Mens arbeidskraften i tidligere år har vært en mangelfaktor, var det i flertallet av årets måneder overskudd på ledig arbeidskraft. Nettotilgangen til yrkesbefolkningen i 1958 er anslått til ca. 12 000.

I betydelig grad har produksjonssvikten sammenheng med et forholdsvis dårlig sildefiske og en svak hvalfangstsesong. Men den kan ikke ellers føres tilbake til en utilstrekkelig tilgang på reelle produksjonsfaktorer.

Stagnasjonen skyldes vesentlig utilstrekkelig etterspørsel etter de varer og tjenester som vi kunne produsere. Denne svikt gjorde seg gjeldende både i utlandets etterspørsel etter enkelte av våre eksportvarer og i den indre etterspørsel.

Verdien av norsk eksport av varer og tjenester er i 1958 gått ned med ca. 10% i forhold til 1957. Volumet derimot steg med ca. 2,6%. Da volumet av den samlede verdenshandel i 1958 var 3—4% mindre enn i foregående år, er det ikke grunnlag for å tale om manglende konkurransevne. Dette bekreftes også om en ser på Norges andel av verdenshandelen i de varegrupper som utgjør hovedtyngden i norsk eksport.

Av en samlet verdenstonnasje på ca. 100 mill. tonn var ca. 7,4 mill. tonn i opplag ved utgangen av året. Norges andel av samlet tonnasje og opplagt tonnasje var henholdsvis 9,6% og 6,7%. De norske opplag var således relativt mindre enn svarende til vår andel av verdenstonnasjen. Men det voldsomme internasjonale fall i fraktratene har ført til at inntektene av flåten er gått ned fra 3 375 mill. kr. i 1957 til 2 700 mill. kr. i 1958 eller med 20% til tross for en økning i flåten med ca. 12%.

Når statistikken over verdenshandelen i ferrolegeringer, papir og cellulose foreligger for 1958, vil de etter de foreløpige oppgaver å dømme vise at Norges andel ikke er mindre enn tidligere. Eksporten av mekanisk masse gikk ned med ca. 10%, men her er produksjonen regulert ved interskandinaviske karteller.

Eksporten av aluminium var 52% større enn i 1957, og fabrikkene har gått for full drift.

Nedgangen i eksporten av olje og fettprodukter med ca. 11% i volum skyldes svikt i selve produksjonen av hvalolje og sildolje. Lavere priser medvirket også til en reduksjon i eksportverdi med ca. 90 mill. kr.

Lagrene av tørrfisk og frossen filet var mindre ved utgangen av 1958 enn et år tidligere, til tross for et større torskefiske i 1958 (økning 26 000 tonn).

Svikten i eksportverdi kan således ikke føres tilbake til manglende konkurransevne. Den har først og fremst sammenheng med den alminnelige internasjonale konjunkturutvikling som i 1958 har ført til en sammenskrumpning av verdenshandelen og til et alminnelig prisfall på de varer og tjenester som utgjør hovedtyngden av norsk eksport.

Et tilsvarende bilde av konkurransevnen får en om en ser på konkurransen mellom importvarer og norsk produksjon. Nedgangen i underskuddet på varebalansen, ekskl. skip med ca. 250 mill. kroner, skyldes i noen grad bedrede bytteforhold, reduksjon i lagerhold og endret sammensetning av importen. Men om en tar en sektor som tekstil, der konkurransen mellom norsk produksjon og utenlandsk i meget sterk grad gjør seg gjeldende, vil en finne at skjønt norsk produksjon tapte terreng i forhold til importvarerne i begynnelsen av året, steg ikke importen på bekostning av norsk produksjon for året som helhet. Tvert imot har den norske ullindustri i 1958 vært i stand til å ta opp eksport til flere vest-européiske land.

Nedgangen i eksport- og fraktinntektene med om lag 1 300 mill. kr. må nødvendigvis ha virket inn på den innenlandske etterspørsel og dermed på produksjon og sysselsetting i hjemmenæringene. Særlig måtte svikten i silde- næringen få store ringvirkninger både på virksomheten i notbøteriene, skipsreparasjonsverkstedene og den øvrige serviceindustri som er avhengig av denne næring. Det tør derfor være tvilsomt om det er riktig når Statistisk Sentralbyrå i «Økonomisk utsyn over året 1958» synes å ville hevde at hovedårsaken til svikten i produksjonen har vært den indre tilstrammingspolitikk. Men i alle tilfelle har denne politikk vært en medvirkende faktor. Finanspolitikken i 1957 og 1958 har vært mer restriktiv og kredittbegrensningspolitikken mer effektiv i 1958 enn i tidligere år.

For treårsperioden 1956—1958 får en disse inntekts- og likviditetsvirkninger av Statens og Norges Banks transaksjoner:

	1956	1957	1958
Inntektsinndragning (overskudd ÷ Statens egne realinvesteringer) over driftsbudsjettet	÷ 360	÷ 332	÷ 721
Statens lån til statsbankene	546	472	446
Samlet inntektsvirkning statsbudsjett — statsbanker	186	140	÷ 275
Avdrag på statsgjeld	179	304	393
Statens låneopptak } kontolån	÷ 140	÷ 196	÷ 149
} innenlandske statslån	÷ 450	÷ 488	÷ 513
Samlet likviditetsvirkning stat og statsbanker ..	÷ 225	÷ 240	÷ 544
Likviditetsvirkning av valutasalg og Norges Banks andre transaksjoner	439	200	479
Samlet likviditetsvirkning	214	÷ 40	÷ 65

Selv om en regner utlån fra statskassen til statsbankene med til den offentlige etterspørsel etter varer og tjenester, har det i 1958 vært en netto inntektsinndragning som således har redusert de private disponible inntekter og den indre etterspørsel.

Samtidig har Staten tatt opp nye lån utover de beløp som er gått med til avdrag på statsgjelden. Selv om økningen i Norges Banks valutabeholdninger motsvares av en utgang av likviditet, er nettovirkningen av Statens og Norges Banks transaksjoner at likviditeten i banksystemet er gått ned. Denne nedgang i likviditeten sammen med bankenes skjerpede krav til eget kassehold på grunn av svakere konjunkturutsikter, har brakt kredittespansjonen i forretningsbankene til opphør. I tidligere etterkrigsår har nyskapning av kjøpekraft gjennom banksystemet i tillegg til den de løpende inntekter gir, bidratt til å øke presset på priser og utenriksøkonomi. I 1958 viste utlånene i forretningsbankene bare en svak stigning. Denne stans i kredittespansjonen må sammen med de dårligere konjunkturperspektiver antas å ha medvirket til den lagerreduksjon som har vært en viktig faktor i konjunkturforløpet også her i landet. Ifølge Byråets beregninger utgjør endringene i lagerhold i løpet av 1958 i verdi mer enn det dobbelte av nedgangen i nasjonalproduktet. Det synes særlig å være lagrene av importerte varer som er gått ned. Lagerreduksjonen har således bidratt til å lette valutastillingen. Men nedgangen i lagrene av norskproduserte varer har virket med til å redusere produksjonen og sysselsettingen.

Om en på bakgrunn av denne analyse av årsakene til den svake utvikling i 1958 stiller spørsmålet om perspektivene for ny vekst, blir problemstillingen dels hvilke utsikter det er for en økning av utlandets etterspørsel etter norske varer og tjenester og dels hvilke begrensninger som gjør seg gjeldende om en vil bruke en økning av den innenlandske etterspørsel som middel til å stimulere produksjon og sysselsetting.

Avgjørende for eksportmulighetene vil være den alminnelige konjunkturutvikling og vår evne til å konkurrere om den økning av verdenshandelen som en ny konjunkturoppgang vil føre med seg.

Etter nedgangen høsten 1957 og utover vinteren 1958 skjedde det et omslag i De forente stater våren 1958. Produksjonen stiger, men ledigheten holder seg fremdeles høy. Den vanlige forklaring på svikten i sysselsettingen er at ekspansjonen i 1955—57 var preget av investeringer i maskiner og utstyr som ga muligheter for en sterk økning i produktiviteten. En større etterspørsel etter ferdigvarer kan således dekkes av et effektivt produksjonsutstyr uten at sysselsettingen behøver å øke. Det er alminnelig antatt at det på grunn av inflasjonsfrykten vil bli ført en stram pengepolitikk, og at en derfor for fremtiden må regne med høyere ledighetstall i De forente stater enn hittil i etterkrigstiden.

De fleste forutsigelser om den påregnelige økonomiske utvikling i Vest-Europa går ut på at en kan regne med bedre konjunkturer enn i 1958. Pengepolitiske tiltak har vært gjennomført i flere land med sikte på å få i gang en sterkere ekspansjon. OEEC's sekretariat mener at produksjonsutviklingen har nådd et vendepunkt i mange av medlemslandene. Mulighetene for en alminnelig produksjonsøkning betegnes som «noenlunde gunstige» («reasonably favourable»).

Mange legger vekt på at den nylig gjennomførte utvidede valutaoverførbarhet, som for øvrig vesentlig var en formalisering av en faktisk situasjon, vil virke stimulerende i samme retning. Men konvertibilitet behøver i seg selv ikke å

være noen stimulerende faktor. Det så en tydelig under lavkonjunkturperiodene i 1920—30 årene da det konvertible valutasystem nærmest virket til å spre depresjonssmitte fra land til land. Hvorvidt det nye konvertible system skal fremme vekst eller ikke, avhenger først og fremst av den alminnelige økonomiske politikk og særlig av den penge- og finanspolitikk som blir ført i slike bestemmende land som De forente stater, Storbritannia og Vest-Tyskland. Det kan foreligge en fare for at den økonomiske politikk vil bli diktert av ønsket om å øke valutareservene eller frykten for å miste reserver, enten nå disse ønsker og denne frykt er økonomisk eller politisk motivert.

En kamp om internasjonal likviditet vil kunne føre til en kontraksjon både av verdenshandelen og av produksjon og sysselsetting i de enkelte land, slik som det skjedde i lange perioder i mellomkrigstiden. Tollforhøyelser, valuta- og importregulering, tosidige bytte- og betalingsavtaler og valutadepresieringer var den gang våpen i denne kamp. Nå da storparten av landene i den vestlige verden gjennom tilslutning til IMF-avtalen, GATT-avtalen og OEEC's liberaliseringskode i prinsippet har gitt avkall på å bruke disse midler, står tilbake som hovedmulighet å bruke det alminnelige aktivitetsnivå som regulator.

Når Storbritannia kunne gjennomføre en utvidet overførbarhet for pundet, var grunnlaget en konstellasjon av gunstige omstendigheter.

På grunn av fallet i råvareprisene har landet hatt meget gunstige bytteforhold siden høsten 1957. Motstykket er at de underutviklede land i Det britiske samvelde har hatt dårlige bytteforhold. For likevel å kunne gjennomføre sine ekspansjonsplaner har disse land måttet trekke på sine sterlingtilgodehavender. Deres valutareserver er bare i løpet av første halvår 1958 gått ned med 500 mill. dollar til tross for at de har mottatt betydelige beløp i støtte og i kreditter fra de internasjonale kredittinstitutter. Denne bruk av valutareserver har bidratt til å holde Storbritannias eksport oppe samtidig som dets sterlingforpliktelser er blitt redusert. Eksportmulighetene framover vil formodentlig i stor utstrekning bero på Storbritannias og andre lands evne og villighet til å kunne yte kreditter.

Den svake vekst i Storbritannias indre økonomi har også påvirket varebalansen og bidratt til å gi overskudd i forhold til omverdenen.

Det betydelige omfang som utstrømningen av gull fra De forente stater har hatt i 1958 — ca. 2 300 mill. dollar —, har vært en av de viktige faktorer som bidro til å gjøre den utvidede overførbarhet av pund mulig.

Fra mange hold i De forente stater kreves nå en politikk som kan føre gullet tilbake. Dollaren må gjøres sterk, heter det.

I diskusjonen om å gjøre de enkelte valutaer «sterke» synes det fremdeles å være en tilbøyelighet til å overse at eksport fra ett land må være import for andre og at overskudd på betalingsbalansen for ett land må være underskudd for andre. Alle land kan ikke samtidig ha overskudd på sine betalinger. De vil heller ikke samtidig kunne gjøre forsøk på det uten at resultatet blir en alminnelig kontraksjon av samhandelen.

Skal De forente stater som fremdeles sitter med vel 50% av verdens monetære gull, anse det som et hovedmål å trekke til seg gull igjen, vil «the scramble for international liquidity» være i gang på ny.

Ved vurderingen av de påregnelige virkninger av konvertibiliteten må en ha klart for øye at en ikke kan «definere» seg vekk fra et underliggende strukturelt dollarproblem bare ved å erklære de vest-européiske valutaer konvertible. Bare få av landene i Vest-Europa har balanse i de kommersielle betalingene

overfor dollarlandene. Norge er et av disse. Vårt dollaroverskudd gikk opp fra 420 mill. kr. i 1957 til 560 mill. kr. i 1958. Fremdeles dekker OEEC-landene under ett bare ca. 70% av sine dollarutgifter ved kommersiell eksport. Under-skuddet og opplegget av reserver dekkes ved De forente staters tilskudd til forsvarsformål. Det er karakteristisk at Vest-Tysklands valutainntekter av de amerikanske troppers kjøp av DM mot dollar (ca. 600 mill. dollar) er omtrent like store som landets eksport til dollarområdet. Deutsche Bundesbank opp-gir at den samlede netto valutainntekt fra fremmede tropper i de 11 måneder januar-november 1958 utgjør vel 3 500 mill. DM eller ca. 850 mill. DM mer enn for året 1957. Her ligger en betydelig del av forklaringen til den skjevhet som fremdeles preger betalingsforholdene i Vest-Europa.

Utvidelsen av kvotene i Det internasjonale valutafond og den påregnelige økning av kapitalen i Den internasjonale bank vil kunne motvirke faren for at mangelen på internasjonal likviditet skal komme til å virke hemmende på den internasjonale handel. Den meget mer aktive politikk som har preget Valuta-fondets virksomhet i de senere år, er blitt en betydelig ekspansiv faktor i verdensøkonomien.

Tross mange usikkerhetsmomenter synes det likevel alt i alt rimelig å regne med en alminnelig internasjonal oppgang. En slik utvikling gir mulig-heter for en større norsk vareeksport. Utsiktene for skipsfarten er derimot be-tydelig dårligere. Det har vært en alminnelig overinvestering i tonnasje i hele verden. Selv under forutsetning av en alminnelig internasjonal ekspansjons-periode, vil det ta betydelig tid før denne tonnasje kan bli tatt i bruk til lønn-somme rater.

Hvilke forutsetninger en således skal kunne bygge på med hensyn til ut-siktene for de norske eksportnæringer, vil være av bestemmende betydning for den penge- og finanspolitikk som kan føres her i landet. Byråets analyse fører fram til det resultat at den stramme penge- og finanspolitikk har hatt ugunstige virkninger på produksjon og sysselsetting. Denne konklusjon leder videre til den slutning at for å øke produksjonen og å redusere ledigheten burde en øke den indre etterspørsel gjennom en mindre stram penge- og finanspolitikk. Når en bare i begrenset utstrekning har kunnet følge en slik linje og heller ikke uten videre kan slå inn på den i tiden framover, er det særlig på grunn av de utslag den må påregnes å ville gi i utenriksøkonomien.

I gjennomsnitt svarer importen til vel 40% av bruttonasjonalproduktet. En må regne med at marginaleffekten ved økning av den indre kjøpekraft ligger enda høyere, noe avhengig av om en tar sikte på å øke etterspørselen etter konsumvarer eller etter investeringsvarer. I siste tilfelle vil utslaget bero på om investeringen etter sin art er sterkt importkrevende (maskiner). *Den avgjørende begrensningen i mulighetene for å føre en politikk som ut fra produksjons- og sysselsettingshensyn kunne anses mest tilfredsstillende, ligger i de virkninger som en økt etterspørsel direkte og indirekte vil måtte få på stillingen i utenriks-økonomien.*

Året har gitt et illustrerende eksempel på hvor sterkt skipsfartssektoren gir seg utslag i vår utenriksøkonomi. Til tross for en økning av flåten med 12% er inntektene falt med 20%. Samtidig gir 1958 et bilde av hvor misvisende og villedende det er når mange så sterkt fester oppmerksomheten ved det statis-tiske begrep «driftsbalansen» i vår betalingsbalanse og nærmest sidestiller det med gevinst- og tapskonto i en privat bedrift.

Driftsbalansen for 1958 er i nasjonalbudsjettet gjort opp med et underskudd på ca. 1 300 mill. kroner. På utgiftssiden er da medregnet verdien av den samlede skipsimport, som i 1958 viser rekordtallet 2 330 mill. kroner. Over halvparten av importverdien gjelder tank- og spesialskip. For disse skip gjelder bestemmelsene om valutarisk selvfinansiering, slik at kostprisen må dekkes ved utenlandske lån eller ved salg av eldre skip. For import av tørrlasteskip kreves ikke valutamessig selvfinansiering, men på grunn av den innenlandske begrensning av kredittgivingen har rederiene for å finansiere disse skip også måttet ta opp betydelige lån i utlandet.

Disse forhold har ført til at skipsimporten i 1958 ikke er kommet til belastning på vår valutalikviditet med den fulle verdi. Rederienes låneopptak i utlandet har redusert valutabelastningen med ca. 700 mill. kroner. Den del av underskuddet på driftsbalansen, som har måttet finansieres på annen måte, er på den måten kommet ned i ca. 600 mill. kroner.

Tross dette finansieringsbehov har det vært en økning i landets valuta-reserver på ca. 330 mill. kroner. De samlede valutareserver ved utgangen av året utgjorde ca. 2 425 mill. kroner fordelt med ca. 1 280 mill. kroner i Norges Bank, ca. 535 mill. kroner hos banker og forsikringsselskaper og ca. 610 mill. kroner hos rederne. Økningen i 1958 skyldes en betydelig inngang av kapitalmidler, dels gjennom offentlige og private låneopptak i utlandet, og dels ved trekk på kredittkvoten i Den européiske betalingsunion. Rederne har utnyttet de gunstige lånemuligheter på de internasjonale kapitalmarkeder til å foreta en forskuddsvis opplåning på skip med sikte på å kunne oppfylle selvfinansieringskravene for kontrakter med senere levering. De har skaffet seg framtidig «valuta-goodwill». En betydelig del av landets valutareserver er således «øremerket» for betaling av tankskip og spesialskip som vil bli levert i kommende år.

Kontraktssummen på skip som skal leveres fra utenlandske verksteder i 1959 og senere år, utgjør ca. 7 500 mill. kroner. Forskudd er betalt med ca. 430 mill. kroner. Gjeld på seilende skip utgjør ca. 2 430 mill. kroner.

Avviklingen av gjelden til Den européiske betalingsunion vil føre til en ekstra belastning på valutalikviditeten. Det er sannsynlig at en gjennom konsolideringsavtaler vil kunne oppnå en gjennomsnittlig avdragstid på 5—6 år. Likevel blir det en årlig kapitalutgift på mer enn 100 mill. kroner pr. år når en tar med avdrag i henhold til tidligere konsolideringsavtaler.

Landets likviditetsmessige stilling gjør det nødvendig å opprettholde de nå gjeldende selvfinansieringskrav ved kjøp av tankskip og spesialskip. Utviklingen i 1958 og de utslag skipsfartssektoren ga i betalingsbalansen dette år, viser at landet uten selvfinansieringsbestemmelsene ville ha stått i en meget vanskelig valutalikviditetsmessig stilling.

Hensynet til de begrensede valutareserver og til de store, faste forpliktelser som påhviler både i forbindelse med fremtidig skipsimport og til tilbakebetaling av eldre lån, må i høy grad tas med ved vurderingen av om det er likviditetsmessig grunnlag for ekspansive økonomiske tiltak for å øke produksjonen og å redusere ledigheten.

Den likviditetsmessige stilling vil kunne lettes om en kan utnytte kredittmulighetene i de internasjonale institusjoner — Valutafondet, Verdensbanken og det nye européiske betalingsfond. I motsetning til Den européiske betalingsunion som ga automatiske kreditter, vil en fra de nevnte finansieringsinstitutter bare kunne få kreditter på grunnlag av begrunnede søknader. Styrene for disse institusjonene vil ta standpunkt til slike søknader ut fra sin oppfatning av mål-

settingen for den økonomiske politikk. Både i OEEC og i Valutafondet er flere ganger kommet til uttrykk en vurdering som avviker fra den alminnelige her i landet når det gjelder nødvendigheten av tiltak for å avhjelpe arbeidsledigheten. Mens en sesongtopp i ledighetstall på 40—50 000 her betraktes som et alvorlig problem, synes oppfatningen hos de nevnte institusjoner og i flere andre land å være at en ledighet på 3% er forenelig med målsettingen full sysselsetting.

For mest mulig å unngå en belastning av valutalikviditeten bør de aktivitetstimulerende tiltak særlig knyttes til konkrete prosjekter som kan finansieres ved tilførsel av utenlandsk kapital. Det bør ikke komme på tale som primært middel i en ekspansjonspolitik å øke etterspørselen etter konsumvarer slik at valutareserven tappes direkte til konsumformål.

Ved utformingen av investeringspolitikken må således tillegges vesentlig vekt at det er stillingen i utenriksøkonomien som begrenser mulighetene for en ekspansiv produksjons- og sysselsettingspolitikk. Prioritet må gis til tiltak som kan danne basis for opplåning og som hurtig kan amortisere valutautlegget. Etter de indikasjoner som foreligger om økte bevilgninger i det nye statsbudsjettet, må det synes tvilsomt om opplegget tilfredsstillende dette kriterium.

Før en setter i gang en alminnelig ekspansjonspolitik, synes det å være grunn til å søke å analysere ledighetsproblemet noe nærmere.

Ledighetstallene var siste år høyere også i sommermånedene enn hittil i etterkrigstiden. Men totaltallet lå internasjonalt sett fremdeles lavt, og det var fortsatt knapphet på faglært arbeidskraft.

Den økte ledighet i høst- og vintermånedene gjør seg særlig gjeldende i skogs- og kystdistriktene.

Ledigheten i skogsdistriktene skyldes reduserte tømmerkjøp fra bedriftenes side. Den har således en klar sammenheng med den alminnelige konjunkturutvikling ute i verden. Et nytt internasjonalt konjunkturoppsving vil også slå ut i økt etterspørsel etter norske treforedlingsprodukter og vil således virke tilbake på behovet for tømmer. Da skort på arbeidskraft til skogsarbeid har vært en hindring for utnyttning av eksportmulighetene i tidligere oppgangsperioder, kan det neppe være rasjonell politikk å skape andre arbeidsplasser som varig trekker skogsarbeiderne vekk fra deres vanlige yrke. Derimot synes det grunn til å overveie om det finnes muligheter for å få i stand en konjunkturutjevning av skogsarbeidet. Dette kunne skje ved at bedriftene i perioder med vanskeligere avsetningsmuligheter kjøper mer tømmer enn de trenger for sitt umiddelbare behov. I oppgangstider måtte de «tære» på tømmerlagrene. Særlig de store treforedlingsbedriftene har på eget initiativ søkt å utjevne etterspørselen. Gjennom samarbeid med myndighetene, bedriftene og skogeierne burde det være mulig å komme enda lenger i retning av en utjevning ved at en søker å løse de finansieringsproblemene som en slik utjevningpolitikk vil reise for bedriftene. Denne sak bør søkes utredet snarest, eventuelt i samband med en drøftelse av spørsmålet om hvorledes skogkulturavgiften kan nyttes til en bedre stabilisering av sysselsettingen i skogsdistriktene.

Ledigheten er ellers stor i kystdistriktene, der den delvis har en åpenbar sammenheng med feilslått fiske, og med de ringvirkninger dette har for sysselsettingen i den serviceindustri som er knyttet til denne næring. Det ville være irrasjonelt å føre en sysselsettingspolitikk som øker bemanningsproblemet i fiskeriene enda mer og trekker folk fra viktige serviceindustrier. Gjennom en tilpassing av utlånene fra Fiskarbanken og ved en utvidelse av dens virksomhet til å omfatte også driftskreditter burde det være mulig i betydelig grad å ut-

jevne sysselsettingen i servicebedriftene. Den svake konjunktur for de mindre skipsverksteder burde søkes utnyttet til en høyst påkrevd fornyelse og utvidelse av den havgående fiskeriflåte. Et slikt tiltak ville også bidra til å stabilisere sysselsettingen både blant fiskerne selv og i foredlingsbedriftene i land. De finansieringsproblemer som reiser seg, må søkes løst dels gjennom nye retningslinjer for Fiskarbankens utlånspolitikk og dels gjennom bevilgninger over statsbudsjettet.

Selv om slike spesielle tiltak bør kunne bety atskillig for en stabilisering av sysselsettingen, kan det være liten tvil om at det i mange av kystdistriktene og spesielt i Nord-Norge foreligger en betydelig strukturell ledighet som gjør seg gjeldende gjennom alle konjunkturfaser. Bortimot halvparten av de arbeidsløse er å finne i de industrifattige strøk i Nord-Norge og på Vestlandet. Sysselsettingspolitikken må særlig ta sikte på å løse dette grunnleggende problem. Gjennom opprettelse av flere fond er søkt å fremme et mer allsidig næringsliv i disse utbyggingsområder. Tiden synes nå inne til å samle disse fond og å gjennomføre en omlegging av Arbeidsløshetsstrygdens virksomhet. Den må i langt større utstrekning enn tilfellet er nå, ta sikte på å medvirke til å løse de strukturelle ledighetsproblemer.

I anledning av et forslag om at Arbeidsløshetsstrygdens lokale fond skal forvaltes av Norges Bank, er det grunn til på ny å presisere at det fra Norges Banks side bare er tale om medvirkning til en teknisk forvaltning. Disponeringen av midlene til trygdens formål må foretas av andre organer som har sysselsettingspolitikken til arbeidsfelt.

De aktuelle ledighetsproblemer bør således i vesentlig grad søkes løst ved konkrete tiltak som dels tar sikte på en konjunkturutjevning i skogs- og fiskerier næringene og dels søker å skape et sterkere alminnelig næringsgrunnlag i utbyggingsområdene. Bare i mindre grad bør det bli tale om generelle ekspansjonstiltak av langsiktig art. Erfaringene fra den voldsomme ekspansjon i byggevirksomheten i perioden 1953—1955 bør tilsi atskillig forsiktighet når en nå synes å stå overfor et begynnende konjunkturoppsving ute i verden.

Ved drøftelsen av virkningene av ekspansjonstiltak må en således særlig ha for øye de påregnelige utslag i utenriksøkonomien. Men en må også være klar over at en alminnelig økning av kjøpekraften vil ha virkninger for de pris- og kostnadsproblemer som står i forgrunnen i den alminnelige debatt.

Et hovedformål med den stramme finans- og pengepolitikken i 1958 har vært å hindre at prisene trekkes opp ved at det i tillegg til den etterspørsel etter reelle ressurser som de løpende inntekter gir, skapes kjøpekraft gjennom kredittsystemet.

Engrosprisindeksen har vært praktisk talt uforandret gjennom 1958.

Bruker en derimot levekostnadsindeksen som mål for prisutviklingen, må en konstatere at stigningen har vært betydelig og i de siste to år større enn i de fleste land i Vest-Europa. Selv om stigningstallet er noe forskjellig, er det i de aller fleste land en tendens til stadig stigning i levekostnadene tvers gjennom alle konjunkturfaser. Siden stigningstendensene også har gjort seg gjeldende gjennom en konjunkturfase der produksjonen er blitt hemmet av etterspørselsbegrensende penge- og finanspolitiske tiltak, blir det derfor et viktig spørsmål hvilke andre faktorer enn de etterspørselsmessige det er som forårsaker prisstigningen.

Det kan først slås fast at stigningen i levekostnadsindeksen her i landet i 1958 ikke skyldes impulser utenfra. Prisene på de fleste importvarer har nær-

mest vært uforandret gjennom året. Det samme gjelder de fleste industrivarer av norsk produksjon.

Avgjørende for oppgangen i levekostnadsindeksen i de siste to år har vært økningen i prisene på matvarene og i husleiene. Av en stigning på 13 poeng i 2-års perioden 1/1-57—1/1-59 faller 60% på matvarer og 9% på husleiene.

Husleiene, særlig i nybygg, er sterkt påvirket av pantelånsrenten. Det gir neppe noe bidrag til løsning av prisproblemene når forsøk fremdeles gjøres på å drive pantelånsrenten ytterligere opp.

Matvarene teller i levekostnadsindeksen med 38,7%.

De høyere priser på norskproduserte matvarer, som på en avgjørende måte har slått ut i indeksen i de siste to år, er kommet i stand ved avtaler mellom jordbruksorganisasjonene og Regjeringen. Den nedsettelse som ble foretatt i subsidiene i løpet av 1958, betyr at forbrukerne i høyere grad enn tidligere er blitt belastet de virkelige priser som produsentene får for sine produkter. Men selv etter reduksjonene i fjor ble betalt subsidier på jordbruksvarer med ca. 300 mill. kroner. Om en hadde sløyfet også disse resterende subsidier, ville prisen på melk gått opp med ytterligere 24 øre (fra 92 til 116) og prisen på smør med kr. 4,40 (fra kr. 10,20 til kr. 14,60). Indeksvirkningen ville ha vært ca. 5 poeng.

For å komme fram til en avklaring av det reelle innholdet i pris- og kostnadsproblemene er det nødvendig å ha for øye følgende sammenheng:

Mens jordbruket sysselsetter ca. 18% av befolkningen, er næringens bidrag til bruttonasjonalproduktet ca. 6%. Dette betyr naturligvis ikke at arbeidsinnsatsen er mindre i denne næringen enn i andre. Men vi ligger på vekstgrensen for en rekke produkter, og klimatiske og geografiske forhold gjør vekstbetingelsene ugunstige. Norsk jordbruk er sterkt arbeidsintensivt. Kapitalomkostningene blir også større enn i andre land. (Små bruk, stor huskapital, svakere utnyttelse av redskapskapitalen.)

Om en så stiller opp som et politisk mål, som det for øvrig stort sett synes å være enighet om, at de som er sysselsatt i denne næring, skal ha noenlunde de samme inntekter som andre, kan dette prinsipielt sett bare skje på to måter:

1) En kan bak importsperrer og tollsatser holde innenlandspriser som ligger over dem som en må betale ved import. Det skjer da en inntektsoverføring fra andre grupper gjennom prismetanismen. Men om andre næringer og grupper skal ha inntektsmessig kompensasjon for de prisforhøyelser som har til formål å formidle en slik inntektsoverføring, kan dette mål ikke oppnås. Resultatet blir en «sprangvis framrykning» av priser og lønninger som må bringe oss i utakt med utviklingen i andre land som enten ikke har dette overføringsproblem i samme grad eller som løser det på andre måter som ikke virker inn på priser og kostnader.

2) En kan bruke subsidier, som dekkes ved beskatning, til å «gjemme bort» de virkelige priser.

I Storbritannia gis subsidier i form av direkte inntektstilskudd. Med det unngår en at inntektsoverføringene slår ut i det kostnadsnivå som bestemmer andre næringers konkurransevne.

Det britiske system bygger på en klar erkjennelse av at en her har å gjøre med et inntektsoverføringsproblem. En må søke å løse dette problem slik at det ikke blir bestemmende for kostnadsnivået og bedriftenes konkurransevne overfor utlandet. Det er neppe hverken ønskelig eller mulig å overføre det britiske system til norske forhold. Men selve grunnproblemet må snarest mulig

tas opp til fordomsfri drøftelse også her i landet. Det er under alle omstendigheter et langt viktigere spørsmål enn de fleste som har vært trukket fram i debatten om den aktuelle pris- og kostnadssituasjon.

Under diskusjonen av pris- og kostnadsproblemene er det også nødvendig å være klar over at ingen statistikk, bygd på oppgaver over lønningene i de forskjellige land, kan gi noe fullgyldig uttrykk for den relative konkurransevne overfor utlandet. I så fall ville det være nærmest uforklarlig at Sverige med et lønnsnivå som ligger over alle andre land i Europa, har det høyeste nasjonalprodukt pr. hode i Europa og har vist en sterk konkurransemessig stilling selv på områder der lønningene er en vesentlig omkostningsfaktor. Det samme gjelder om De forente stater, der lønningene ligger 3—4 ganger så høyt som i industrilandene i Europa. Avgjørende er lønningene i forhold til produktiviteten. Men det er også en vekselvirkning slik at lønningene i seg selv er incitament til rasjonalisering. Det ser en kanskje tydeligst i jordbruket, der de høyere lønninger i etterkrigstiden har framtvinget en rasjonalisering som har ført til en relativt hurtigere produktivetsforbedring enn i andre næringer.

Det er likevel nødvendig å være klar over at prisene også kan drives oppover fra lønnsiden. I presset på prisene fra «the push of costs» er lønningene en vesentlig faktor.

Situasjonen allerede for to år siden ga anledning til å uttale på Norges Banks årsmøte i februar 1957:

«Viktigst vil likevel være det ansvar de store økonomiske organisasjoner føler for stabilitetsproblemet. Utviklingen i Vest-Europa i de siste par år viser klart hvorledes de autonome kostnadsfaktorer har vært bestemmende for prisoppgangen. Uten at bevarelsen av prisstabilitet blir et formålsbevisst ledd i de økonomiske organisasjoners virksomhet, vil hverken penge- eller finanspolitikken kunne sikre en tilfredsstillende løsning av stabilitetsproblemet.»

Denne uttalelse synes å ha den samme gyldighet i den nåværende situasjon. Ved at kostnadsnivået drives oppover, risikerer en at vi på grunn av manglende konkurransevne både får en større ledighet og ikke kan utnytte hva en ny internasjonal oppgangskonjunktur ellers vil kunne gi av ekspansjonsmuligheter.

Det synes derfor påkrevd å søke realisert forslaget om å skape et samarbeidsorgan mellom myndighetene og de store organisasjoner i nærings- og arbeidslivet der en kan få drøftet de grunnleggende sammenhengsproblemer det her dreier seg om.

Selv om utviklingen i de senere år både i Norge og i andre land har vist at penge- og finanspolitikken ikke alene kan stanse en uønsket prisutvikling, må det på den annen side være like fullt på det rene at en ikke kan mestre et lønns- og prisproblem uten en tilstrekkelig stram penge- og finanspolitikk. Skapes det kjøpekraft gjennom pengesystemet i tillegg til de løpende inntekter, vil det måtte bli et økt press både på prisene og på utenriksøkonomien.

Dette har vært et ledende synspunkt under Samarbeidsnemndas drøftelser av pengepolitikken for 1959. Men samtidig har det vært en samstemmig oppfatning i Samarbeidsnemnda at av hensyn til sysselsettingen og produksjonen kan det være grunn til å modifisere penge- og kredittpolitikken noe.

Samarbeidsnemnda har under drøftelsene av opplegget av penge- og kredittpolitikken for 1959 vært i den situasjon at den ikke har hatt kjennskap hverken til det kommende statsbudsjett eller til nasjonalbudsjettet. En har regnet med at overskuddet på Statens driftsbudsjett ville bli mindre i 1959 enn i 1958. De skattelettelser som er gjennomført fra 1. januar 1959, vil medføre

en reduksjon av de direkte skatter med ca. 250 mill. kroner på årsbasis. Den private disponible inntekt øker tilsvarende. Bevilgningen til sysselsettingsformål og den omtvistelige bruk av subsidiene vil virke i samme retning. Det samme gjelder utvidelsen av utlånsvirksomheten fra statsbankene og frigivelsen av bundne avsetninger.

Når tilbørlig hensyn tas til påregnelige virkninger på utenriksøkonomien og prisene av disse endringer i finanspolitikken, vil det under disse omstendigheter være begrensede muligheter for lempninger i penge- og kredittpolitikken.

Som allerede nevnt har utlånene i forretningsbankene bare vist en ubetydelig økning i løpet av året. Avgjørende for denne utvikling har vært at bankenes likviditet er redusert og at bankene under inntrykket av svakere konjunkturer har stilt strengere likviditetskrav. Forretningsbankenes innskudd i Norges Bank utgjorde ved utgangen av året i alt ca. 533 mill. kroner eller 14 mill. kroner mindre enn et år tidligere. Dette tallet fremkommer etterat det av Staten og Norges Bank i desember er tilført banker og publikum ca. 512 mill. kroner. For de 11 måneder januar—november lå forretningsbankenes likviditet i gjennomsnitt ca. 165 mill. kroner lavere enn i tilsvarende periode i 1957. Det er disse lavere tall som bestemmer bankenes utlansdisposisjoner.

Denne stramme likviditetssituasjon har gjort det nødvendig for bankene og det private næringsliv å utnytte kredittmulighetene i utlandet. Det har vært en betydelig kortsiktig kapitaltilstrømning. En stram penge- og finanspolitikk har således vist seg å være et effektivt middel til å avhjelpe de valutamessige likviditetsproblemer.

Det synes å være den alminnelige oppfatning blant bankene at likviditeten nå er brakt så langt ned at de med den påregnelige konjunkturutvikling bare vil kunne øke sine utlån i begrenset utstrekning. I tillit til denne vurdering har Finansdepartementet og Norges Banks representanter vært med på en avtale som innebærer at det tidligere utlånstak faller bort.

Den nye avtale legger således en vesentlig vekt på likviditetssituasjonen. Opplegget forutsetter at likviditeten kan holdes noenlunde på uforandret nivå. Det er derfor et hovedpunkt i avtalen at bankene og forsikringsselskapene har forpliktet seg til å reinvestere i nye statslån de gjeldsavgdrag de mottar fra Staten. På den måten unngås at Statens gjeldstjeneste øker likviditeten i bank-systemet.

Et annet hovedpunkt i avtalen er bestemmelsen om at sparebankene skal øke sine beholdninger av stats- og statsgaranterte obligasjoner med 25% av innskuddsøkningen. Forsikringsselskapene har påtatt seg en tilsvarende forpliktelse som er fiksert til 60 mill. kroner.

Forsikringsselskapene har helt ut oppfylt sine forpliktelser til å overta obligasjoner ifølge den tidligere avtale. Det samme kan sies om de fleste sparebanker. Det har vært en avgjørende forutsetning for den nye avtalen at alle sparebanker medvirker til gjennomføringen av den.

Reinvesteringene av avgdrag og nyttegningen fra bankene og forsikringsselskapene forutsettes sammen med overskuddet på driftsbudsjettet og overføringer fra Postsparebanken og Statens fond å gi beløp som er tilstrekkelig til å unngå at finansieringen av Statens og statsbankenes virksomhet direkte eller indirekte skal kunne føre til nyskapning av kjøpekraft.

Norges Bank har vært i atskillig tvil om de lempninger som således foretas både i finans- og i pengepolitikken, vil kunne virke for ekspansivt når en tar prisproblemene og situasjonen i utenriksøkonomien i betraktning. Dette

gjelder særlig om en kan regne med en alminnelig internasjonal konjunktur-oppgang. Det kan derfor bli nødvendig å ta avtalen opp til revisjon i løpet av året. Avtalen inneholder en alminnelig bestemmelse som gir adgang til det om forholdene endrer seg vesentlig.

Norges Banks tilslutning til avtalen bygger også på en forventning om at kredittinstitusjonene vil medvirke til å få plasert de mange partialobligasjonslån som vil bli lagt ut for å finansiere en rekke viktige kraftverker og industriprosjekter. En legger særlig vekt på å få en aktiv medvirkning fra kredittinstitusjonenes side til å løse de finansieringsproblemer som skipsbyggingsindustrien står overfor.

Avtalen forutsetter at renter og de øvrige lånevilkår på partialobligasjonene blir de samme i 1959 som i 1958.

Det foreligger allerede søknader om godkjenning av partialobligasjonslån for et beløp som samlet ligger langt over hva som kan ventes plasert. Det kan derfor bli nødvendig å skjerpe kravet til innsats av egenkapital ved gjennomføringen av mange prosjekter som delvis skal finansieres ved partialobligasjonslån. Spørsmål om høyere kraftpriser og om abonnentlån må melde seg i forbindelse med flere kraftverksprosjekter som er under forberedelse.

For også ellers å stimulere sparingen vil Norges Bank gjenta forslaget om å øke de skattefrie beløp for bankinnskudd til kr. 10 000,— i formue og kr. 300,— i renteinntekt. Dette må anses som et bedre alternativ enn en alminnelig heving av innskuddsrentene. En slik heving ville sparebankene ikke kunne make uten å gå til en økning av pantelånsrenten.

Da det har tatt uforholdsmessig lang tid å få forslaget om bosetningsparing fram til en realitetsbehandling, synes det å være grunn til enda en gang å etterlyse denne saken.

Likviditeten i pengesystemet kan komme til å gå ned ved valutasalg fra Norges Bank. Det er derfor en del av avtalen at om denne inndragning skulle virke kontraktivt i sterkere grad enn ønskelig, skal Norges Bank etter samråd med Samarbeidsnemnda sørge for den nødvendige tilførsel av likviditet. Bankene vil fortsatt kunne oppnå kortsiktig likviditetsstøtte fra Norges Bank etter de retningslinjer som hittil har vært fulgt. Denne adgang har bare vært benyttet i meget liten utstrekning.

Under de innledende drøftelser om penge- og kredittpolitikken gjorde det seg innen Samarbeidsnemnda atskillig tvil gjeldende om en fortsatt burde basere seg på en avtale. Fra bankenes side har det vært uttalt ønske om å få foretatt en utredning av de pengepolitiske virkemidler som er utviklet i andre land, og som det kan være aktuelt å ta i bruk her i landet.

I Storbritannia er det nedsatt en spesiell komité — «Radcliffe»-komitéen — som skal foreta en liknende utredning. En har fra Norges Banks side vært mest tilbøyelig til å mene at en burde avvente innstillingen fra denne komité. En kunne så drøfte de spesielle forhold i Norge i tilknytning til denne utredning. Men siden det er et alminnelig ønske fra representantene for de private kredittinstitusjonene i Samarbeidsnemnda at arbeidet på utredningen bør settes i gang allerede nå, har Norges Bank ikke villet motsette seg det. Utredningen forutsettes å foreligge så tidlig at den kan danne grunnlag for drøftelsen av penge- og kredittpolitikken for senere år. Avtalen skal derfor bare gjelde for året 1959.

Skulle en til slutt gi en alminnelig sammenfatning, må en gi året 1958 karakteristikk av et svakt år om en legger hovedvekten på at veksten stoppet

opp både i Norge og i en rekke andre land. Men det synes å være å gå svært langt når Statistisk Sentralbyrå fra et «konjunktursynspunkt» betegner 1958 som et «økonomisk bunnår» «for verden som helhet».

Tilbakeslaget 1957/58 ble internasjonalt sett relativt kortvarig på samme måte som foregående tilbakeslagsperioder 1948/49 og 1953/54 var det. Det må dog sies å være en konjunkturpolitisk vinning for etterkrigstiden sammenliknet med mellomkrigstiden at det har vært mulig å utforme en økonomisk politikk som begrenser varigheten og størrelsen av konjunkturutslagene i produksjon og sysselsetting.

Særlig De forente stater har søkt å føre en aktiv konjunkturpolitikk. Til tross for at Federal Reserve tilførte banksystemet stor likviditet for å øke dets utlånsevne, ble det også nødvendig å gå til finanspolitiske tiltak. Gjennom store direkte statsbevilgninger og støtte til boligbygging har økning i statsutgifter blitt et hovedmiddel til å overvinne tilbakeslaget. Derimot ble skattesenkninger ikke brukt som middel i aktiviseringspolitikken. Dette henger tydelig sammen med frykten for at en ny oppgang skal føre med seg ny prisstigning.

Tautrekkingen om de forskjellige markedsplaner kan komme til å virke forstyrrende på den oppgang som synes å være under utvikling også her i Europa. Det er i norsk interesse å unngå en vidtgående splittelse i Europa. Ved vurderingen av de motiver som bestemmer de enkelte lands handlemåte, kan det være grunn til å innta en noe mer kritisk innstilling enn den som vanligvis kommer til uttrykk her i landet. Vest-Tyskland, som til stadighet har villet gjøre seg til talsmann for en friere handel, har nylig ut fra rent proteksjonistiske interesser innført en prohibitiv kulltoll. Tyske aviser har inneholdt meldinger om at det er inngått avtale mellom representanter for tyske rederier og den tyrkiske sjøfartsbank om at halvparten av skipstransporten av varer som kjøpes på den nye tyske kreditt til Tyrkia, skal foregå med tyske skip og halvparten med tyrkiske.

Den viktigste oppgave i den økonomiske politikk her i landet er å få i gang en ny ekspansjon, men samtidig å unngå at en stigning i vårt kostnadsnivå skal hindre oss i å utnytte den forventede internasjonale oppgang.

Den svake utvikling i 1958 har gitt Norge og de øvrige land i den vestlige verden den erfaring at en utstrakt bruk av pengepolitiske virkemidler for å stanse en prisstigning virker langt hurtigere på produksjon og sysselsetting enn på prisene.

I mange land stilles det spørsmål om de resultater som gjennom penge- og finanspolitikken er oppnådd i kampen mot prisstigningen, er prisen verd. For prisen har vært produksjonssvikt og økt ledighet. Inntektssvikten i De forente stater er for 1957/58 anslått til 10% eller om lag 40 milliarder dollar. Om en regner 3% produksjonsstigning årlig som mulig, ligger tallet i Norge på bortimot 1 milliard kroner.

Dette spørsmål må ses i lys av den kjensgjerning at produksjonen i Sovjet-blokken øker uavbrutt og i hurtig takt. Gjennom en politikk som rammer produksjonen og utnyttelsen av reelle produksjonsmuligheter, har landene i den vestlige verden både hemmet vekstmulighetene i de underutviklede land og faktisk selv bidratt sterkest til å redusere det produksjonsmessige forsprang i forhold til Øst-statene. For i dette kappløp er det utelukkende den reelle produksjon som teller.